

НАСТУПНІСТЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються концептуально-цільові орієнтири технології наступності. Автор переконує, що технологія наступності дозволяє шляхом розуміння індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів діяльності визначити розбіжності і відмінності в них і в їх діяльності, які дозволять внести корективи у навчально-виховну діяльність, що, в свою чергу, сприяє збереженню мотивації до пізнання на перехідному етапі з одного ступеня освіти на інший.

Ключові слова: наступність, педагогічна освіта, навчально-виховний процес.

Постановка проблеми. Проблема наступності та її науково-практичне забезпечення в педагогічній освіті актуалізується та набуває нового змісту в умовах, коли сучасний світ в його системних характеристиках актуалізував питання розбудови освіти, адекватно змінам, що відбуваються у суспільстві. У педагогічній освіті проблема наступності отримала особливе значення, оскільки в ній реалізуються нові підходи та процеси освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останні час у роботах учених розглядалися різні аспекти проблеми наступності в освіті:

1. Теоретичні основи – в роботах Ю.К. Бабанського, М.В. Гамезо, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна, В.Т. Кудрявцева, Н.Д. Нікандрова, Л.А. Парамонова, В.М. Просвіркіна, В.І. Слободчиков, А.Л. Семенова, А.Н. Новікова, Д.І. Фельдштейна, Е.А. Ямбурга.

2. Змістовні аспекти наступності в освітньому процесі розглядалися в роботах Н.Я. Віленкіна, С.М. Годніка, Г.В. Дорофєєва, Л.А. Калужина, В.Т. Кудрявцева, Л.Г. Петерсона, Л.А. Парамонова.

3. Медико-біологічні аспекти – в роботах В.П. Ветрова, Д.В. Колесова, М.М. Хомича, С.Л. Штейна, В.В. Юр'єва.

4. Психологічні аспекти – в роботах Д.Б. Богоявленської, Б.С. Волкова, В.В. Давидова, І.В. Дубровіної, Д.Б. Ельконіна, В.Т. Кудрявцева, А.К. Маркової, С.Л. Новосолова, В.І. Панова, А.А. Реана, В.В. Рубцова.

5. Соціально-педагогічні аспекти – в роботах Ю.К. Бабанського, М.Ю. Кондратьєва, Н.Д. Нікандрова, А.М. Новікова, В.А. Петровського, В.І. Слободчикова, Д.І. Фельдштейна.

Мета статті – аналіз проблеми наступності у контексті розвитку сучасної педагогічної освіти.

Виклад основного матеріалу. На основі вивчення даної проблеми ми підтримуємо визначення наступності В.М. Просвіркіна [16]. На його думку наступність це – здійснення процесу поступального розвитку людини на кожному рівні системи безперервної освіти, заснованого на зв'язку етапів навчання та розвитку дитини, що здійснюється за опори та обліку новоутворень попередніх етапів у наступних і побудови системи умов, які сприяють комфортному переходу дітей та учнів з одного ступеня освітнього процесу до подальшого і дозволяють всебічно розвивати особистість дитини з урахуванням індивідуальних особливостей суб'єктів освітньої діяльності.

Досліджуючи проблему наступності при розробці технології її реалізації важливо зупинитися на самому понятті "технологія", яке останнім часом вживається досить багато і широко в різних галузях народного господарства, у тому числі і в освіті, як педагогічна, виховна технологія, інформаційна, психологічна, психолого-педагогічна технологія, технологія управління тощо. Кожна з них, в свою чергу, ділиться на різні напрямки, або види, підвиди та ін.

Термін "педагогічна технологія" часто застосовується як синонім поняття "педагогічна система" [3; 4; 5; 7; 8; 13]. Але поняття системи ширше, ніж технології.

Поняття "технологія наступництва" можна розглядати у трьох аспектах: науковому, процесуально-описовому та процесуально-дійовому.

У технологіях більше представлені процесуальні, кількісні та розрахункові компоненти, у методиках – цільові, змістовні, якісні та варіативно-орієнтовні сторони.

Технологія відрізняється від методик своєю відтворюваністю, стійкістю результатів, відсутністю багатьох "якщо" (якщо талановитий учитель, якщо здатні діти, гарні батьки тощо). Поєднання технологій і методик призводить до того, що іноді методики входять до складу технологій, а іноді, навпаки, ті чи інші технології – до складу методик навчання.

Ю.К. Бабанському належить ідея поєднання в процесі навчання несуперечливих концепцій, що підвищують розвиваючий ефект освіти [1].

У даний час у педагогічній лексикон міцно увійшло поняття "педагогічна технологія". Проте в його розумінні та вживанні існують великі відмінності.

Освітня технологія – це система спільної діяльності учнів і вчителя з проектування (планування), організації, орієнтування та коригування освітнього процесу з метою досягнення конкретного результату при забезпеченні комфортних умов усім учасникам (Т.І. Шамова, Т.М. Давиденко [6]).

Педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір та komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу (Б.Т. Лихачов [10]).

Педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя (В.М. Монахов [11]).

Педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних та методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей (М.В. Кларін [9]).

Нові педагогічні технології і будь-які інші, які використовуються в даний час або тільки зароджуються в процесі педагогічної практики, немислимі без широкого застосування нових інформаційних технологій, комп'ютерних в першу чергу. Саме нові інформаційні технології дозволяють повною мірою розкрити педагогічні, дидактичні функції цих методів, реалізувати закладені в них потенційні можливості (Є.С. Полат [15]).

В.П. Беспалько визначає технологію навчання, яку він за усталеною в педагогіці традицією нарікає терміном "педагогічна технологія", як "сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізувати поставлені освітні цілі" [2].

Педагогічна технологія – це не просто дослідження в галузі використання технічних засобів навчання або комп'ютерів, це дослідження з метою виявити принципи і розробити прийоми оптимізації освітнього процесу шляхом аналізу факторів, що підвищують освітню ефективність, шляхом конструювання та застосування прийомів і матеріалів, а також за допомогою оцінки використаних методів [4].

Педагогічна технологія – прикладна дисципліна, що забезпечує реальну взаємодію педагога з дітьми як вирішального чинника взаємодії дітей з навколишнім світом за допомогою тонкого, психологічно виправданого "дотику до особистості", мистецтвом якого володіє педагог (Н. Щуркова [18]).

Аналіз різних підходів до поняття "технологія" показує, що всіх їх об'єднує уявлення про технологію як про процес функціонування, що має систему, форми, методи та засоби, які спрямовані на досягнення конкретного результату.

Проаналізувавши різні класифікації технологій [12; 14; 17], ми констатуємо, що дидактика на сьогодні представлена найрізноманітнішими технологіями в сучасній освіті, де кожен автор вносить в педагогічний процес щось своє, індивідуальне. І при встановленні класифікаційних параметрів численна кількість авторів має подібності за низкою спільних ознак. При великій різноманітності освітніх технологій в сучасній дидактиці склався загальний план аналізу їх змісту.

Розкриваючи філософську сутність поняття технології наступності в процесі безперервної освіти, можна встановити, визначити і розкрити у розвитку поняття технології наступності в процесі безперервної освіти.

Розгляд технології наступності надає нам можливість розкрити загальну спрямованість і сутність розвитку основних компонентів процесу навчання: цілей, змісту, методів, форм, засобів навчання, освітнього середовища та кадрів.

Дану проблему доцільно розглянути з точки зору дидактики, що є теорією навчання, яка ефективно передає і засвоює накопичений людський досвід. Дидактика, досліджуючи теоретичні основи освіти і навчання, тісно пов'язана з методиками навчання різних навчальних предметів. Вона лежить в основі навчання всіх предметів. У свою чергу, особливості викладання окремих дисциплін вивчають методики конкретних предметів.

Дві основні функції несе в собі дидактика: теоретичну та нормативно-прикладну:

1) теоретична, де об'єктом досліджень є освіта та способи її реалізації в реальному процесі навчання, закономірності між її різними сторонами, сутнісні характеристики навчання;

2) нормативно-прикладна реалізується в тому, щоб приводити у відповідність структурні, змістовні, діяльнісні характеристики навчання, конструювати нові освітні технології.

Усі ключові поняття в дидактиці – освіта, навчання, навчальна діяльність, викладання, навчання, закономірності, принципи навчання, процес навчання і його компоненти-відносяться до категорій.

Як відомо, процес навчання покликаний здійснювати три функції: освітню, виховну та розвиваючу. Мету навчального процесу не можна зводити лише до формування знань, умінь та навичок. Процес навчання комплексно впливає на особистість, незважаючи на те, що всі три функції мають свої специфічні особливості, які самі собою по-різному впливають на особистість. І якщо їх об'єднати різними спадкоємними взаємозв'язками, то цей процес, можна сказати, оптимально позитивно впливатиме на суб'єктів освітньої діяльності.

Так, освітня функція передбачає засвоєння наукових знань, формування спеціальних і загальнонавчальних умінь та навичок. Наукові знання включають факти, поняття, закони, закономірності, теорії, узагальнену картину світу.

Спеціальні уміння та навички включають у себе специфічні тільки для навчального предмета і галузі науки практичні вміння та навички. Крім спеціальних, у процесі освіти слід опанувати загальнонавчальними уміннями та навичками, які мають відношення до всіх предметів.

У процесі реалізації освітньої функції одночасно реалізується виховна функція, яка формує в учня світогляд, моральні, трудові, естетичні уявлення, погляди, переконання, способи поведінки та діяльності, систему ідеалів тощо. Безпосередній зв'язок, що існує між навчанням та вихованням сприяє розвитку особистості, при цьому включається розвиваюча функція навчання.

Останні десятиріччя минулого століття показали, що термін "розвиваюче навчання" в дидактиці використовується досить активно. Довід показує, що навчання реалізує цю функцію більш ефективно, якщо має спеціальну спрямованість і включає учнів у такі види діяльності, які розвивають у них сенсорне сприйняття, рухову, емоційну, волюву та мотиваційну сфери.

Розвивальне навчання припускає, що в ході навчання крім формування знань і спеціальних умінь треба вживати спеціальні заходи із загального розвитку школярів. Звідси випливає, що необхідно добре знати суб'єктів освітньої діяльності. Потрібно вивчати і розуміти індивідуальні, міжособистісні та інші особливості як учнів, педагогів, так і батьків, що беруть участь в освітній діяльності. Для цього вже достатньо розроблено педагогічних, медико-фізіологічних і соціально-психологічних опитувальників, тестів та інших методів дослідження особистості.

Слід зазначити, на жаль, що кожен з розглянутих аспектів спрямований на вивчення однієї сторони розвитку суб'єкта освітньої діяльності, тим самим втрачається цілісне сприйняття його розвитку. Тому важлива інтеграція отриманих даних усіх аспектів для оптимального прогнозування розвитку суб'єкта освітньої діяльності та підвищення ефективності розвиваючої та корекційної роботи з ними. Для цього повинна бути створена спеціальна технологія, яка сприяє об'єднанню всіх трьох функцій навчання та спрямована на виявлення загального, розбіжностей, відмінностей з урахуванням індивідуальних і особистісних особливостей суб'єктів освітньої діяльності.

Таким чином, усі згадані функції навчання з урахуванням індивідуальних, міжособистісних та інших особливостей суб'єктів освітньої діяльності будуть перебувати в складних взаємозв'язках: одна передують іншій, є її причиною, інша є її наслідком та й одночасно умовою активізації першопричини. Всі вони будуть спадкоємні одна з одною з урахуванням визначення загального, розбіжностей і відмінностей в індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів діяльності.

Якщо раніше основні функції навчання реалізовувалися на практиці:

- комплексом задач уроку;
- змістом діяльності, яка б забезпечувала реалізацію всіх трьох видів завдань;
- єдністю функцій, що здійснюється поєднанням різноманітних методів, форм та засобів навчання;
- у процесі контролю і самоконтролю та при аналізі його результатів одночасним оцінюванням процесу реалізації всіх трьох функцій, а не окремо кожної, то сукупність цих вимог при побудові навчального процесу, як зазначає Ю.К. Бабанський, піднімає його на якісно новий рівень [1].

Висновки. Таким чином, у технології наступності можна виділити наступні концептуально-цільові орієнтири:

- системне забезпечення у вигляді гармонійного, послідовного, педагогічного, фізичного, психічного та індивідуального (особистісно-орієнтованого) розвитку дітей на всіх рівнях освітнього процесу при переході з одного ступеня навчання на інший;
- розвиваюче навчання за умови єдності і взаємозв'язку як "по вертикалі", так і "по горизонталі" трьох основних блоків: "Кадри", "Зміст, форми і методи", "Предметно-пізнавальне, соціокультурне, інформаційно-розвиваюче середовище", випадання одного з них веде до порушення цілісності освітньої системи;
- професійна підготовка, перепідготовка, самовдосконалення та саморозвиток педагогічних кадрів при постійному розвитку у них професійної рефлексії як необхідної умови для професійного зростання;
- постійне оновлення інформаційно-освітнього простору з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей та професійне зростання педагогів;
- систематичний моніторинг програм, навчально-методичних комплектів, змісту, форм і методів навчання при переході дітей з одного ступеня освіти на інший з урахуванням мінливої соціальної ситуації розвитку дітей в умовах соціально-економічних перетворень;
- знання обліку педагогічних, соціально-психологічних, медико-фізіологічних та індивідуально-типологічних особливостей суб'єктів освітньої діяльності: педагоги, батьки та фахівці вивчають, конструюють і прогнозують розвиток дітей з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей та соціальної ситуації розвитку;
- підтримання постійного інтересу учнів до навчально-пізнавальної діяльності з використанням різних форм і методів організації навчального процесу;
- збереження здорового способу життя суб'єктів освітнього процесу.

Використані джерела

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект) / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1977. – 251 с.

2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии / В.П. Беспалько. – М.: Издательство института профессионального образования, 1995, – 336 с.
3. Бордовский Г.А., Извозчиков В.А. Новые технологии обучения: Вопросы терминологии / Г.А. Бордовский, В.А. Извозчиков // Педагогика. – 1993. – №5. – С. 12-16.
4. Буланорва-Топоркова М.В. Педагогические технологии / М.В. Буланорва-Топоркова, А.В. Духавнева, В.С. Кукушкин, Г.В. Сучков. – Ростов-на-Дону: МарТ, 2002. – 319 с.
5. Гульчевская В.Г. Современные педагогические технологии / В.Г. Гульчевская, Н.Е. Гульчевская. – Ростов-на-Дону: Издательство РИПКиПРО, 1999. – 228 с.
6. Давыденко Т.М. Управление образовательным процессом в адаптивной школе / Т.М. Давыденко, Т.И. Шамова. – М.: Педагогический поиск, 2001 – 161 с.
7. Ильина Т.А. Понятие "педагогическая технология" в современной буржуазной педагогике / Т.А. Ильина // Советская педагогика. – 1971. – №9 – С. 123-135.
8. История педагогической технологии. Сборник научных трудов / Ред. М.Г. Плохова, Ф.А. Фрадкин. – М.: НИИ Теории и истории педагогики, 1992. – 133 с.
9. Концептуальный обзор понятия "педагогическая технология" / В.И. Боголюбов. – Пятигорск: ПГЛУ, 2000. – 13 с.
10. Лихачев Б.Т. Введение в теорию и историю воспитательных ценностей (теоретико-исторический анализ воспитательных ценностей) / Б.Т. Лихачев. – Самара: СИУ, 1997. – 84 с.
11. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса / В.М. Монахов. – Волгоград: Перемена, 1995. – 152 с.
12. Педагогика: Учебник / Л.П. Крившенко, М.Е. Вайндорф-Сысоева и др. – М.: ТК Велби, изд-во Проспект, 2004. – 432 с.
13. Педагогические теории, системы и технологии: Учебно-методическое пособие. В 3ч. – Комсомольск-на-Амуре: Издательство КГПУ, 2001. – 428 с.
14. Педагогические теории: Уч. пособие для студентов педагогических специальностей / Под ред. В.С. Кукушкина. – Ростов-на Дону: МарТ, 2002. – 320 с.
15. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркина, М.В. Моисеева, А.Е. Петров / Под ред. Е.С. Полат. – М.: Академия, 2002. – 272 с.
16. Просвикин В.Н. Технология преемственности в системе непрерывного образования: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Просвикин Владимир Николаевич – М., 2008. – 557 с.
17. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: [учебное пособие для педагогических вузов и институтов повышения квалификации] / Г.К. Селевко. – М.: народное образование, 1998. – 255 с.
18. Щуркова Н.Е. Педагогическая технология / Н.Е. Щуркова. – М.: Образование, 2002. – 223 с.

Gorchinsky S.

CONTINUITY IN THE CONTEXT OF MODERN PEDAGOGICAL EDUCATION

The article concerns with the conceptual and targets technology continuity. The author argues that technology allows continuity by understanding individual typological characteristics of subjects to identify divergences and differences in them and their activities, which allow to make adjustments in the educational activity, what, in turn, contributes to the motivation for knowledge transition from one level of education to another.

Key words: *continuity, pedagogical education, educational process.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.13

